

Viite

Napsauta tähän ja kirjoita viite.

Ympäristöneuvosto 16.3.2023

Ympäristöneuvostossa 16.3.2023 Brysselissä Suomea edustaa valtiosihteeri Terhi Lehtonen.

Kokouksessa pyritään **yleisnäkemykseen teollisuuspäästädirektiivin muuttamisesta**. Coreper käsittelee asiaa vielä 8.3. ja 10.3. Lopullista puheenjohtajan ehdotusta ei siten vielä ole käytettävissä. Suomen tavoite on, että neuvosto hyväksyy yleisnäkemyksen. Keskeisiä avoinna olevia kohtia on tällä hetkellä eläinsuojien soveltamisalakynnys ja teollisuuslaitosten soveltamisalan määrittely kaivannaisteollisuuden osalta sekä artikla koskien terveyshaittojen vahingonkorvauksia.

Neuvosto käy periaatekeskustelun asetusehdotuksesta **pakkauksista ja pakkausjätteistä**. Suomi pitää asetusehdotuksen tavoitteita yleisesti ottaen hyvänä ja kannatettavana, mutta suhtautuu alustavan varauksellisesti joihinkin asetusehdotuksessa esitettyihin keinoihin. Suomi katsoo, että neitseellisen pakkausmateriaalin käytön vähentämiseksi tarvitaan yhtenäistä EU:n laajuista sääntelyä.

Neuvosto käy periaatekeskustelun myös **yhdyskuntajätevesidirektiivistä**. Suomi suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti komission ehdotukseen, jolla yhdyskuntajätevesidirektiiviä muutetaan vastaamaan nykyaikaa ja siten paremmin keskeisiä ympäristöpolitiikan tavoitteita. Erityisen tärkeinä pidetään toimia, joilla hillitään ilmastonmuutosta ja edistetään vesistökuormituksen vähentämistä ja tuetaan kiertotaloutta.

Kolmas periaatekeskustelu koskee **hiilienpoistojen sertifiointikehikkoa**. Valtioneuvosto pitää hyvänä EU-tason lähestymistapaa hiilienpoistoihin. Hiilen poisto ilmakehästä tukee kunnianhimoisten kansallisten ja EU-tason pitkän aikavälin ilmastotavoitteiden saavuttamista. Ehdotus jättää kuitenkin epäselväksi, miten tällä asetuksella voidaan edistää näiden kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamista.

Lisäksi neuvosto keskustelee **eurooppalaisen ohjausjakson viherryttämisestä**. Jokavuotisessa keskustelussa keskitytään tänä vuonna talouden mahdollistajiin.

Asialista:

Lainsäädäntökäsittelyt

Esityslistan hyväksyminen
(mahd.) A-kohtien hyväksyminen

Lainsäädäntökäsittelyt

Teollisuuden päästöistä annetun direktiivin 2010/75/EU ja kaatopaikoista annetun neuvoston direktiivin muuttaminen s.3
Yleisnäkemys

Asetus pakkauksista ja pakkausjätteistä, asetuksen (EU) 2019/1020 ja direktiivin (EU) 2019/904 muuttamisesta sekä direktiivin 94/62/EY kumoamisesta s.8
Periaatekeskustelu

Asetus hiilenpoistoja koskevan unionin sertifiointikehyksen perustamisesta s. 14
Periaatekeskustelu

Yhdyskuntajätevesien käsittelystä annettu direktiivi (uudelleenlaadittu) s. 21
Periaatekeskustelu

Muut kuin lainsäädäntöasiat

EU-ohjausjakson viherryttäminen s.26
Keskustelu

Muut asiat

a) Asetus raskaiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormeja koskevan asetuksen (EU) 2019/1242 muuttamisesta
Komission tiedotusasia

b) Viides kansainvälinen kemikaalikonferenssi (Bonn, 25.–29. syyskuuta 2023) Korean tason osuus 28. ja 29. syyskuuta 2023 isäntänä Saksa
Saksan valtuuskunnan tiedotusasia

c) Uudella genomiteknikalla tuotettujen kasvien sääntely – lisäkeskustelujen tarve ympäristönäkökohtien huomioon ottamiseksi
Itävallan valtuuskunnan tiedotusasia

d) Sodan vaikutuksia Ukrainan luonnonympäristöön koskevan raportin tulokset
Puolan valtuuskunnan tiedotusasia

e) Muovisopimus
Ranskan valtuuskunnan tiedotusasia

Ympäristöministeriö

Perusmuistio

EU/660/2022-YM-11

Kuisma Jaakko

7.3.2023

Komission ehdotus teollisuuspäästädirektiivin (2010/75/EU) päivittämiseksi; Neuvoston yleisnäkemys

Kokous

Ympäristöneuvosto 16.3.2023

Eduskuntatunnus

U 50/2022 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Ympäristöneuvostossa 16.3.2023 on tarkoitus hyväksyä neuvoston yleisnäkemys komission ehdotuksesta teollisuuspäästädirektiivin (2010/75/EU) päivittämiseksi.

Ehdotuksesta on neuvoteltu toukokuusta 2022 alkaen. Neuvoston yleisnäkemystä valmistellaan Coreperissa 8.3. sekä mahdollisesti 10.3. Puheenjohtajan ehdotusta yleisnäkemykseksi ei ole vielä käytettävissä.

Suomen kanta

Suomen tavoite on, että neuvosto voisi hyväksyä yleisnäkemysten ympäristöneuvostossa 16.3.2023.

Suomen kannat on määritetty kirjelmässä U 50/2022 vp, jonka pohjalta korostetaan tässä vaiheessa neuvotteluja erityisesti:

Suomi korostaa teollisuuspäästädirektiivin roolia EU:n keskeisenä teollisuuden päästöjä koskevana sääntelynä ja pitää tärkeänä, että lainsäädäntö on ajantasaista, ottaa huomioon teknologisen kehityksen ja tukee teollisten innovaatioiden käyttöönottoa sekä on hyvin yhteen sovitettua muun EU:n lainsäädännön ja politiikan kanssa, erityisesti ilmasto-, kiertotalous- ja luonnon monimuotoisuuspolitiikan kanssa.

Suomi pitää muutoksia direktiivin soveltamisalaan pääosin asianmukaisina. Nauttilojen lisäämistä direktiivin soveltamisalaan sika- ja siipikarjatilojen rinnalle voidaan pitää hyväksyttävänä, koska nautakarjan kasvatuksesta aiheutuu merkittäviä ammoniakki- ja metaanipäästöjä.

Suomi huomauttaa, että direktiiviehdotuksen mukaisesti soveltamisalassa olevien eläinsuojien kokonaismäärä kasvaisi selvästi. Jatkotyössä tulisi selvittää, voisiko siipikarjatilojen eläinyksikköpohjaisia rajoja nostaa ilman että ehdotuksen kunnianhimon taso merkittävästi muuttuisi ja käytettäviä eläinyksikkökertoimia muuttaa vastaamaan paremmin eri eläinlajeista syntyviä päästöjä.

Suomi pitää perusteltuna metalli- ja teollisuusmineraalikaivosten lisäämistä soveltamisalaan ottaen huomion näiden aiheuttamat merkittävät päästöt. Kaivosten erityispiirteiden vuoksi tulisi kuitenkin jatkotyössä varmistua siitä, että kaivosten päästöjen vähentämistä koskevat parhaan käyttökelpoisen tekniikan päätelmät valmistellaan erityisen huolellisesti ja vaatimukset eri kaivostyypeille laaditaan erillisinä horisontaalisten kaikkia kaivoksia yhteisesti koskevien päästövaatimusten sijaan. Lisäksi kaivosten ympäristölupamennettelyssä tulee jatkossakin säilyä riittävä harkintavara, jotta kaivosten paikalliset olosuhteet voidaan ottaa tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon. Soveltamisalaan lisättävien laitoksien tulisi olla lisäksi sellaisia, joiden toiminnasta syntyy merkittäviä päästöjä.

Terveyshaittoja koskevat vahingonkorvaukset

Suomi korostaa, että teollisuuspäästödirektiivin soveltamisalan piirissä olevien laitosten osalta on tärkeää huolehtia myös siitä, että jos teollisuuslaitoksen päästöistä aiheutuu terveyshaittoja, kussakin jäsenvaltiossa on asianmukaiset oikeudelliset menettelyt tällaisen terveyshaitan korvaamiseksi. Suomi katsoo kuitenkin, että ei ole tarkoituksenmukaista rajata tällaista menettelyä koskemaan ainoastaan teollisuuspäästödirektiivin soveltamisalassa olevia toimintoja, koska terveyshaittoja voi aiheutua myös muusta toiminnasta. Tämän lisäksi Suomi suhtautuu varauksellisesti terveyshaittoja koskevien ehdotusten yksityiskohtiin. Tämä koskee muun muassa mahdollisuutta ryhmäkanteisiin terveyshaittoja koskevissa vahingonkorvauksissa, käännettyä todistustaakkaa silloin, kun terveyshaitan syy-seuraussuhde on todennäköinen sekä korvauskanteita koskevaa vanhentumisaikaa ja sen laskemisajankohtaa.

Pääasiallinen sisältö

Euroopan komissio antoi 5.4.2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvostondirektiiviksi teollisuuden päästöistä (yhtenäistetty ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja vähentäminen) annetun direktiivin (2010/75/EU) ja kaatopaikoista annetun direktiivin (1999/31/EY) muuttamiseksi (COM(2022) 156 final). Ehdotuksen tarkoituksena on vähentää suurista teollisuuslaitoksista ja eläinsuojista aiheutuviapäästöjä ilmaan, veteen ja maaperään sekä päästöistä johtuvia ympäristö- ja terveyshaittoja.

Neuvottelut neuvoston ympäristöryhmässä ovat edenneet monilta osin U-kirjelmän U 50/2022 vp kantojen mukaisesti. Keskeisiä poliittisesti avoinna olevia asioita ovat tässä vaiheessa vielä eläinsuojien soveltamisalakynnys ja teollisuuslaitosten soveltamisalan määrittely kaivannaisteollisuuden osalta sekä artikla koskien terveyshaittojen vahingonkorvauksia.

Eläinsuojat

Viimeisimmän 6.3.2023 päivätyn kompromissiehdotuksen mukaan puheenjohtaja ehdottaa, että nautojen ja sikojen soveltamisalakynnys nostetaan 300 eläinyksikköön (LSU, livestock unit), siipikarjan 250 LSU:hun ja yhdistelmätilojen 300 LSU:n. Tämän lisäksi

nautojen ja sikojen laajaperäinen kasvatusta rajataan soveltamisalan ulkopuolelle tiettyin ehdoin. Laajaperäisellä tilalla tulee olla laidun- tai rehuviljelyalaa käytössä niin paljon, että eläintiheys jäisi alle 2 LSU/hehtaari. Rehuviljelyalaa laskettaisiin ainoastaan sellaiset pellot, jolla tuotetaan rehua tilalla käytettäväksi. Laadittavien toimintasääntöjen täytäntöönpanoa vaiheistetaan niin, että yli 600 LSU tiloilla on neljä vuotta, yli 450 tiloilla viisi vuotta ja yli 250 LSU tiloilla kuusi vuotta aikaa laittaa vaatimukset täytäntöön niiden voimaantulosta. Tämän hetken neuvottelutilanteessa jäsenmaiden kannat ovat hajaantuneet eläinyksikkörajaa koskien korkeampaa ja matalampaa kannattaviin. Myös nautojen ja sikojen laajaperäisen kasvatuksen määritelmästä on vielä useita eri näkemyksiä.

Kaivokset

Viimeisimmän 6.3.2023 päivätyn kompromissiehdotuksen mukaan puheenjohtaja ehdottaa, että soveltamisalassa olevat mineraalit määritellään mineraalikohtaisesti ja lisäksi teollisuusmineraalien soveltamisalakynnys olisi 500 tonnia päivässä. Komission ehdotuksessa mineraalit oli määritelty ns. avoimena listana ja mineraalikohtainen määrittely supistaa soveltamisalaa olennaisesti. Lisäksi teollisuusmineraalien soveltamisalakynnys rajaa suuren osan pienempiä kaivoksia soveltamisalan ulkopuolelle. Muutamat maat toivovat vielä teollisuusmineraalien rajaamista kokonaan soveltamisalan ulkopuolelle.

Terveyshaittojen vahingonkorvaukset

Viimeisimmän 6.3.2023 päivätyn kompromissiehdotuksen mukaan puheenjohtaja ehdottaa poistettavaksi useita kohtia vahingonkorvauksia koskevasta artiklasta. Poistot koskivat viranomaisen erillistä korvausvelvoitetta, mahdollisuutta ryhmäkanteisiin ja ns. käännetty todistustaakkaa. Komission ehdotuksen vanhenemisaikaa koskeva teksti on tällä hetkellä vielä alkuperäisessä muodossa, mutta muutama jäsenmaa toivoo edelleen muutoksia myös vanhenemisaikojen osalta.

Muut asiat

Neuvottelujen aikana ehdotukseen on lisätty uusi artikla 15(5) koskien määräaikaista poikkeuksia parhaan käyttökelpoisen tekniikan noudattamisesta tilanteissa, jotka ovat jäsenmaalle tai toiminnanharjoittajalle ennakoimattomia. Ehdotukseen on lisätty myös uusi artikla koskien siirtymäsäännöksiä, joilla selvennetään oikeudellista tilannetta uusien vaatimusten täytäntöönpanossa.

Komission ehdotuksesta poiketen neuvoston valmistelussa on direktiivin soveltamisalasta poistettu sellaiset vedyn valmistuslaitokset, joissa vety tuotetaan elektrolyysillä vedestä ja joiden tuotanto on enintään 50 tonnia vetyä päivässä.

Muiden asioiden osalta mahdolliset avoimena olevat asiat ovat yksittäisten jäsenmaiden näkemyksiä tai teknisluonteisia muutoksia.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 192 artikla 1 kohta

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentissa neuvotteluja johtaa ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunta (ENVI). Ehdotuksen raportoiija on Radan Kanev (EPP, BG).

Alustavien tietojen mukaan ENVI-valiokunta äänestäisi kannastaan huhtikuussa 2023 ja Euroopan parlamentin täysistunto toukokuussa 2023.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 9.-10.3.2023 (ympäristöneuvoston asiat)

Ympäristöjaosto (EU23) 3.3.2023

Maatalous ja elintarvikejaosto (EU18) 12.1.2023

Eduskuntakäsittely

SuV kirjallinen menettely 10.3.2023 (ympäristöneuvoston asiat)

U 50/2022 vp

YmVL 33/2022 vp

MmVL 19/2022 vp

SuVEK 113/2022 vp

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Ehdotuksella olisi osin merkittäviä vaikutuksia Suomen lainsäädäntöön. Nykyisin voimassa olevan direktiivin vaatimukset on pääosin laitettu täytäntöön ympäristönsuojelulaissa (527/2014). Vaikutukset lainsäädäntöön on kuvattu ehdotusta koskevassa U-kirjelmässä (U 50/2022 vp).

Ehdotus koskee ympäristönsuojelua, joka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 10 kohdan mukaan kuuluu Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaan maakuntahallitus on antanut lausunnon direktiiviehdotuksesta 24.5.2022.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksen taloudelliset vaikutukset on kuvattu ehdotusta koskevassa U-kirjelmässä (U 50/2022 vp).

Suhteessa U-kirjelmässä esitettyyn ehdotuksen taloudelliset vaikutukset ovat joiltain osin muuttuneet ehdotuksen käsittelyn aikana. Neuvoston yleisnäkemyksessä eläinsuojien soveltamisalakynnys nousee merkittävästi komission ehdotuksesta, jolloin hallinnolliset ja päästöjä vähentämiskustannukset pienevät vastaavasti. Samoin kaivannaisteollisuuden soveltamisala on todennäköisesti neuvoston yleisnäkemyksessä komission ehdotusta suppeampi, joten hallinnolliset ja päästöjä vähentämiskustannukset olisivat pienemmät. Myös muilla neuvottelujen aikana tehdyillä täsmennyksillä on vähäisempiä taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Neuvostoasiakirja ei ole vielä käytettävissä.

COM(2022) 156 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Neuvotteleva virkamies Jaakko Kuisma, YM, puh. 0295 250 442

VAHVA-tunnus

EU/660/2022

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite

Ympäristöministeriö

Perusmuistio

EU/1521/2022-YM-2

Blauberg Tarja-Riitta

1.3.2023

Asetusehdotus pakkauksista ja pakkausjätteistä

Kokous

Ympäristöneuvosto 16.3.2023

Eduskuntatunnus

U 110/2022 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Ympäristöneuvostossa 16.3.2023 käydään periaatekeskustelu komission pakkausjäteasetusehdotuksesta puheenjohtajamaa Ruotsin kysymysten pohjalta. Puheenjohtajamaa kysyy ensinnäkin ministereiden näkemyksiä pakkausjäteasetusehdotuksen yleisestä tavoitteesta kääntää pakkauksiin ja pakkausjätteisiin liittyvät kestävämmät ja kalliit trendit päinvastaiseksi ja mitkä seikat nähtäisiin tässä suhteessa riittävimiksi ja oikea-aikaisiksi. Toinen kysymys koskee tärkeimpiä toimia pakkausjätteiden synnyn ehkäisemiseksi ja innovatiivisten ratkaisujen edistämiseksi EU:ssa.

Komissio antoi esityksen pakkauksia ja pakkausjätettä koskevan lainsäädännön tarkistamisesta 30.11.2022 (COM(2022)667 final). Ehdotuksen käsittely on alkanut neuvoston ympäristötyöryhmässä.

Suomen kanta

Suomen kanta on esitetty U-kirjelmässä U 110/2022 vp.

Suomi pitää asetusehdotuksen tavoitteita yleisesti ottaen hyvänä ja kannatettavana, mutta suhtautuu alustavan varauksellisesti joihinkin asetusehdotuksessa esitettyihin keinoihin. Suomi katsoo, että neitseellisen pakkausmateriaalin käytön vähentämiseksi tarvitaan yhtenäistä EU:n laajuista sääntelyä.

Suomi katsoo, että pakkausten uudelleenkäyttö ja kierrätettävyys tulevat jatkossakin olemaan toisiaan täydentäviä ratkaisuja pakkausjätteen määrän vähentämistä koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomi katsoo, että asetukseen tulee sisällyttää mahdollisuus poiketa kertakäyttöisten pakkausten kiellosta kahviloiden ja ravintoloiden omissa tiloissa tapahtuvassa tarjoilussa, mikäli muita tarkoituksenmukaisia ja kokonaisu ympäristövaikutuksiltaan parempia vaihtoehtoja on olemassa.

Suomi katsoo, että ehdotettuja kiellettyjen pakkaustyyppien listaa sekä uudelleenkäytön tavoitetasoja ja poikkeamistarpeita tulisi vielä arvioida tarkemmin. Suomi katsoo, että kriteerit poikkeuksiin kiellettyjen pakkaustyyppien osalta sekä kriteerit esitetyistä uudelleenkäyttötavoitteista poikkeamiseen tulee sisällyttää asetusesitykseen.

Suomi pitää tervetulleena ehdotettua vaatimusta kierrätetyn materiaalin käytöstä muovipakkausten valmistuksessa. Suomi pitää tärkeänä, että kierrätysmuoville asetetaan tavoite, mutta jatkoneuvotteluissa tulisi harkita, voisiko kierrätetyn muovin pitoisuusvaatimusta muuttaa niin, että vaatimuksen voisi osin täyttää biopohjaisella muovilla, erityisesti huomioiden epävarmuudet kierrätysmuovin saatavuudesta markkinoilla.

Suomi näkee tarpeellisena innovatiivisille pakkauksille ehdotetun viiden vuoden siirtymäajan kierrätettävyttä koskevista vaatimuksista. Suomi toteaa, että kierrätyksen skaalautuvuutta koskevia vaatimuksia tulisi täsmentää ja arvioida niiden tarkoituksenmukaisuutta sekä mahdollisuutta määrittellä ne jäsenvaltiokohtaisesti kansalliset erityispiirteet huomioon ottaen.

Suomi katsoo, että tuottajavastuuta, pantillista keräysjärjestelmää ja pakkausjätteiden jätehuoltoa koskevat ehdotukset tulisi muotoilla riittävän yleisiksi niin, että ne mahdollistavat jäsenvaltioiden kansallisten järjestelmien erityispiirteiden huomioon ottamisen. Valtioneuvosto katsoo lisäksi, että muiden jätehuoltotoimijoiden roolit ja vastuut tuottajavastuun täytäntöönpanossa tulisi määrittellä selkeästi.

Pääasiallinen sisältö

Ehdotus on kuvattu kokonaisuudessaan U-kirjelmässä 110/2022 vp.

Säädös ehdotetaan annettavaksi asetuksena (nykyisen direktiivin sijaan). Tavoitteena on ehkäistä syntyvän pakkausjätteen määrää rajoittamalla tarpeetonta pakkaamista ja edistämällä uudelleenkäytettäviä ja uudelleentäytettäviä pakkausratkaisuja. Lisäksi tavoitteena on lisätä korkealaatuista kierrätystä edellyttämällä, että kaikki pakkaukset EU:n markkinoilla ovat kierrätettäviä vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on myös vähentää luonnonvarojen kulutusta ja luoda toimivat kierrätysraaka-aineiden markkinat velvoittamalla muovipakkausten valmistajia käyttämään kierrätysmuovia.

Pakkausjätteen määrän vähentäminen

Pakkausjätettä on tarkoitus vähentää asteittain 15% EU-maata ja henkeä kohti vuoteen 2040 mennessä vuoden 2018 pakkausjätteen määrään verrattuna. Vähennys on tarkoitus toteuttaa lisäämällä uudelleenkäyttöä sekä vähentämällä tarpeetonta tai liiallista pakkaamista. Esimerkiksi pakkauksen koko tulisi vähentää minimiin suhteessa tuotteen kokoon. Lisäksi kiellettäisiin ylipakkaaminen kieltämällä esimerkiksi sellaiset pakkaukset, joiden ainoa tarkoitus on lisätä tuotteen havaittua kokoa, kuten kaksoisseiniä, valedohjien ja tarpeettomien kerrosten käyttö.

Uudelleenkäytön lisääminen ja kertakäyttöpakkausten käytön rajoittaminen

Yritysten tulisi tarjota tietty prosenttiosuus tuotteistaan uudelleenkäytettävissä tai uudelleentäytettävissä pakkauksissa. Vaatimukset koskisivat tiettyjä take a way-pakkauksia ja kuljetuspakkauksia, kuten kuljetuslavoja ja laatikoita (pl. kartonkipakkaukset) sekä tiettyjen juomien pakkauksia. Nämä tavoitteet vaihtelisivat aloittain. Esimerkiksi 2030 mennessä 20 % take a way noutoon myytävistä kuumista ja kylmistä juomista olisi tarjoiltava astioissa jotka ovat uudelleenkäytettäviä, tai annettava kuluttajille mahdollisuus käyttää omia astioitaan. Tavoite nousisi 80 %iin vuonna 2040. Myös pakkausmuotoja standardoitaisiin ja uudelleenkäytettävien pakkausten merkintöjä selvennettäisiin. Uudelleenkäyttövaatimukset eivät koskisi pieniä toimijoita (mikroyrityksiä).

Tiettyjen kertakäyttöisten pakkausten käyttöä rajoitettaisiin. Esimerkiksi ravintoloiden ja kahviloiden omissa tiloissa tapahtuvassa tarjoilussa ei saisi käyttää kertakäyttöisiä pakkauksia 1.1.2030 alkaen. Jäsenmaat voivat antaa mikroyrityksille poikkeuksen ravintoloiden ja kahviloiden uudelleenkäyttövaatimuksesta. Lisäksi rajoitettaisiin kertakäyttöisten hedelmien ja vihannesten pakkausten (alle 1,5 kg) sekä hotellien minikokoisten shampoo- ja muiden vastaavien pakkausten käyttöä.

Kierrätyksen lisääminen

Kaikkien pakkausten tulisi olla kierrätettäviä vuoteen 2030 mennessä. Pakkauksille vahvistettaisiin suunnittelukriteerit ja kierrätysluokat pakkauksen kierrätettävyyden mukaan. Lisäksi edellytettäisiin pakollista pantillista palautusjärjestelmää muovipulloille ja alumiinitolkeille 1.1.2029 mennessä. Sellaisten valtioiden, joilla merkittävää rajakauppaa, tulisi varmistaa panttijärjestelmien yhteen toimivuus. Pakkausjätteille säädetyt kunnianhimoiset kierrätystavoitteet säilyisivät ennallaan.

Tietyille muovipakkauksille asetettaisiin asteittain kiristyviä vaatimuksia kierrätetyn muovin käytöstä. Esimerkiksi elintarvikemuovipakkausten pitäisi sisältää 1.1.2030 alkaen 10 % kierrätettyä muovia ja 50 % 1.1.2040 alkaen.

Tiettyjen pakkaustyyppien olisi oltava kompostoituvia. Ehdotuksen mukaan teepussien, kahvikapselien, hedelmien tarrojen ja erittäin kevyiden muovikassien (ns. hedelmäkassien) tulisi olla biohajoavia teollisissa käsittelylaitoksissa. Muiden pakkausten, myös biohajoavasta materiaalista tehtyjen, pitäisi soveltua materiaalkierrätykseen ilman, että ne haittaavat muiden jätevirtojen kierrätettävyyttä.

Pakkausjätteiden lajittelua helpotettaisiin edellyttämällä, että 3,5 vuoden kuluttua olisi kaikissa pakkauksissa oltava merkintä siitä, mistä materiaalista ne on tehty ja mihin jätevirtaan ne kuuluu laittaa. Jätteenkeräysastioihin olisi laitettava samat merkinnät. Samoja symboleita käytettäisiin kaikkialla EU:ssa. Myös uudelleenkäytettävät pakkaukset tulisi merkitä ja merkinnän pitäisi sisältää mm. tieto keräyspisteistä.

Tuottajavastuu

Pakkausten tuottajavastuu tulisi säätää jätedirektiivissä asetettujen tuottajavastuuvuhtimusten mukaisesti. Pakkausten tuottajan olisi nimettävä kirjallisella valtuutuksella valtuutettu edustaja kaikkiin jäsenmaihiin, joissa asettaa pakkauksia saataville ensimmäistä kertaa. Etämyyntialustan ylläpitäjän tulisi edellyttää alustallaan myyvien tuottajien toimittamaan tiedot rekisteröitymisestään jokaisen maan tuottajavastuurekisteriin, johon tämä myy tuotteita sekä vakuutuksen pakkausten tuottajavastuuta koskevien velvollisuuksiensa hoitamisesta.

Ympäristöneuvostossa neuvoston puheenjohtaja pyytää ministereitä vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten suhtaudutte PPWR-ehdotuksen yleiseen pyrkimykseen kääntää pakkauksiin ja pakkausjätteisiin liittyvät kestävämmät ja kalliit trendit päinvastaiseksi, ja mitä seikkoja näette tässä suhteessa riittävimpinä ja oikea-aikaisimpina?

2. Mitkä ovat tärkeimmät toimet pakkausjätteiden synnyn ehkäisemiseksi ja innovatiivisten ratkaisujen edistämiseksi EU:ssa?

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 114 artikla (sisämarkkinat).

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentissa neuvotteluja johtaa ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunta (ENVI). Ehdotuksen raportoija on Frédérique Ries (Uudistuva Eurooppa –ryhmä, BE).

ENVI-valiokunta äänestää kannastaan todennäköisesti syyskuussa 2023 ja Euroopan parlamentin täysistunto alustavasti lokakuussa 2023.

Kansallinen valmistelu

(EU 23) Ympäristöjaosto 13.12.2022, 19.-20.1.2023 kirjallinen menettely (U-kirjelmän valmistelu) sekä 3.3.2023 (16.3.2023 ympäristöneuvoston valmistelu).
EU-ministerivaliokunta 27.1.23. sekä [9.3.2023 (16.3.2023 ympäristöneuvoston valmistelu]

Komission ehdotusta on käsitelty EU-asioiden komitean alaisessa maatalous- ja elintarvikejaostossa 12.1.2023 sekä metsäjaostossa 12.1.2023. Ehdotusta on lisäksi esitelty jätealan yhteistyöryhmälle, muovitiekartan yhteistyöverkostolle sekä laajasti keskeisille sidosryhmille.

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 1.3.2023 (U-kirjelmän käsittely) sekä 10.3. (kirjallinen menettely 16.3.2023 ympäristöneuvoston valmistelu)

U 110/2022 vp
YmVL 54/2022 vp
MmVL 38/2022 vp
TaVL 79/2022 vp
SuVEK 198/2022 vp

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Ehdotettu asetus on suoraan sovellettava eikä siten pääsääntöisesti edellytä kansallista täytäntöönpanoa. Kuitenkin muutoksia tarvittaisiin ainakin jätelain (646/2011) toimivaltaisia viranomaisia ja seuraamuksia koskeviin säännöksiin. Lisäksi erityisesti jätelain pakkausten tuottajavastuuta koskevia säännöksiä sekä pakkauksista ja pakkausjätteistä annetun Suomen asetuksen (1029/2021) säännöksiä joudutaan mahdollisesti muuttamaan tai kumoamaan.

Ehdotus koskee ympäristönsuojelua, joka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 10 kohdan mukaan kuuluu Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

Komission mukaan ehdotus toisi koko EU:n alueella 47,2 miljardin euron kokonaistaloudelliset säästöt vuoden 2030 perusuraan verrattuna: jätehuollon kustannukset alenisivat 4,2 miljardilla eurolla, uudelleenkäyttö- ja pantillisten keräysjärjestelmien lisäkustannukset olisivat 4,6 miljardia euroa sekä pakkausten myynnin ja kulutuksen väheneminen 51,7 miljardia euroa. Monitahoisten työllisyysvaikutusten arvioidaan johtavan "vihreiden" työpaikkojen pieneen nettokasvuun (noin 29 000 työpaikkaa). Jos taloudelliset säästöt toteutuisivat ja siirtyisivät kokonaan kuluttajille, olisivat ne arviolta noin 100 e asukasta kohden.

Ehdotus aiheuttaisi rakenteellisia muutoksia, joiden seurauksena tiettyjen kertakäyttöpakkausten tuotanto vähenisi. Työpaikat lisääntyisivät uudelleenkäytettävien pakkausjärjestelmien alalla sekä kierrätyksen alalla. Myös muovin kemiallisen kierrätyksen oletetaan lisääntyvän. Uusia innovaatioita ja liiketoimintaa syntyisi pakkausratkaisussa erityisesti uudelleenkäytettävyyden ja kierrätettävyyden lisäämiseksi.

Seuranta, raportointia ja vaatimusten mukaisuuden dokumentointia koskevat vaatimukset lisäävät toiminnanharjoittajien ja viranomaisten hallinnollista taakkaa. Eri maiden yhteisistä panttijärjestelmistä tehdyt aiemmat selvitykset niin Pohjoismaissa kuin EU:ssa ovat osoittaneet, että saatavaan hyötyyn nähden useamman maan kattava panttijärjestelmä olisi erittäin raskas ja kallis. Esimerkiksi Suomen panttijärjestelmä ottaa vastaan Virosta ostetut tölkit, vaikka niistä ei panttia maksetakaan.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asiakirjat

COM(2022) 677 final
6705/23

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Neuvotteleva virkamies Tarja-Riitta Blauberg, YM, puh. 0295 250 059

VAHVA-tunnus

EU/1521/2022

Liitteet

Viite

Maa- ja metsätalousministeriö

Perusmuistio

EU/1513/2022-MMM-4

Heikkonen Lotta

1.3.2023

EU:n hiilenpoistojen sertifiointikehikko

Eduskuntatunnus U 109/2022 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Ympäristöneuvostossa 16.3.2023 käydään keskustelu komission asetusehdotuksesta hiilenpoistojen sertifiointikehyksestä.

Komissio julkaisi 30.11.2022 ehdotuksensa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi hiilenpoistoja koskevan unionin sertifiointikehyksen perustamisesta (COM(2022) 672 final).

Ehdotusta on käsitelty neuvoston ympäristötyöryhmässä kolmessa kokouksessa helmikuussa 2023. Puheenjohtaja on ilmoittanut seuraavaksi työryhmäkäsittelyn päiväksi 31.3.2023. Puheenjohtaja on myös kertonut, että asiaa tullaan käsittelemään maatalous- ja kalatalousneuvostossa kevään aikana.

Suomen kanta

Suomen kannat perustuvat U-kirjelmään U 109/2022 vp.

Valtioneuvosto pitää hyvänä EU-tason lähestymistapaa hiilenpoistoihin. Hiilen poisto ilmacehästä tukee kunnianhimoisten kansallisten ja EU-tason pitkän aikavälin ilmastotavoitteiden saavuttamista. Ehdotus jättää kuitenkin epäselväksi, miten tällä asetuksella voidaan edistää näiden kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamista.

Valtioneuvosto katsoo, että asetusehdotusta ja sen soveltamista tulisi selkiyttää siten että jäsenvaltioiden aluerajojen sisällä syntyneet hiiliyksiköt olisivat pääasiassa käytettävissä jäsenvaltioiden velvoitteiden ja tavoitteiden saavuttamiseen riippuen käytettävästä väittämästä. Valtioneuvosto painottaa, että hiilenpoistojen roolia suhteessa EU:n ilmastokehityksen ja muuhun EU:n lainsäädäntöön, niiden tavoitteisiin ja sääntelyyn tulisi selventää, jotta riittävä politiikkakoherenssi komission muiden aloitteiden ja asetusehdotusten välillä voidaan taata.

Valtioneuvosto suhtautuu alustavasti myönteisesti siihen, että ilmasta ja kestävän biomassan käytöstä talteen otetun hiilidioksidin varastointi tai pitkäaikainen sidonta tuotteisiin on osa ehdotettua sääntelykehystä. Valtioneuvosto pitää tarpeellisena, että neuvotteluissa pyritään luomaan riittävät kannusteet teknisille hiilenpoistoille ja näin ollen edellytyksiä kunnianhimoisten ilmastotavoitteiden saavuttamiselle ottaen huomioon myös vaikutukset ekosysteemien hiilivarastoihin.

Valtioneuvosto katsoo, että asetuksen keskeisiä määritelmiä tulisi tarkentaa merkittävästi jo varsinaisessa asetuksessa. Valtioneuvosto katsoo, että hiilenpoistuma tulisi määritellä hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin (IPCC) määritelmän mukaisesti ja hiilidioksidipäästöjen vähentäminen tulisi olla osa sääntelykehikkoa vain tarkkaan rajatusti. Valtioneuvosto on valmis tarkastelemaan asetusehdotuksen soveltamisalan laajentamista vapaaehtoiseen hiilimarkkinaa esimerkiksi siten, että se kattaa myös maankäyttösektorin päästöjä vähentäviä toimia.

Valtioneuvosto katsoo, että hiilenpoistojen sertifiointijärjestelmän tulisi tuottaa laadukkaita yksiköitä, jotka voivat samanaikaisesti edistää sekä ilmasto- että muita kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista. Valtioneuvosto pitää tarpeellisena, että kriteerit hiilenpoistoyksiköille luodaan riittävällä tasolla. Kriteereissä tulisi ottaa huomioon riittävällä tarkkuudella lisäisyys, vankka perusura, vankka laskentamenetelmä, seuranta ja raportointi, aitous ja riippumaton todentaminen, pysyvyys, hiilivuodon välttäminen, ei merkittävää haittaa -periaate (DNSH-periaate) sekä kaksoislaskennan välttäminen.

Valtioneuvosto painottaa, että hiilenpoiston lisäksi saavutettavat oheishyödyt ovat lähtökohtaisesti tavoiteltavia. Valtioneuvosto katsoo, että nämä olisi hyvä määritellä asetuksessa selkeästi. Valtioneuvosto katsoo, että nyt luotavassa EU:n sisäisessä hiilenpoiston viitekehityksessä tulisi huomioida YK:n alaisen hiilimarkkinamekanismin säännöt ja suositukset sekä niiden toimeenpanossa tunnistetut haasteet.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että lainsäädäntö edistää hiilensidonnan ja -markkinoiden kehittymistä ja parantaa markkinoiden luotettavuutta. Valtioneuvosto katsoo, että vapaaehtoisella markkinalla kaksoislaskennan välttämiseksi EU-tavoitteeseen laskettavia yksiköitä ei tulisi käyttää vapaaehtoisella markkinalla kumoamisväittämiin (offset claim), kuten hiilineutraalisuus, vaan ilmastotekoväittämiin (contribution claim). Valtioneuvosto katsoo, että kaksoislaskennan merkitystä ehdotukselle tulisi tarkentaa.

Valtioneuvosto kiinnittää huomiota säädösvallan siirtoa koskevan sääntelyn laajuuteen, joiden perusteella vaikea arvioida, millaista ja kuinka pitkälle menevää tulevaisuudessa annettava sääntely olisi ja millaisia vaikutuksia sillä olisi.

Pääasiallinen sisältö

Asetusehdotuksella (COM(2022)672 final) on tarkoitus luoda EU-tason sääntelykehikko hiilenpoistojen sertifiointista ja varmistaa hiilenpoistojen korkea laatu EU:ssa. Läpinäkyvyydellä varmistettaisiin hiilimarkkinoiden luottamus ja estettäisiin viherpesua. Vapaaehtoisilla sertifioiduilla hiilenpoistoilla voidaan saada aikaan selkeitä ilmastohyötyjä. Komissio asettaa etusijalle hiilenpoistotoiminnot, joista olisi merkittävää hyötyä myös luonnon monimuotoisuudelle.

Ehdotus edistää sekä innovatiivisia hiilidioksidin poistamistekniikoita ja hiiliviljelyratkaisuja, että EU:n ilmasto-, ympäristö- ja nollapäästötavoitteiden saavuttamista. Hiilidioksidin poistamistekniikoilla tarkoitetaan teollisen mittakaavan hiilenpoistoja ilmakehästä, tästä Suomelle potentiaalinen esimerkki on uusiutuvan energian hiilidioksidin talteenotto ja varastointi (BECCS). Hiiliviljelyllä tarkoitetaan maa- ja metsätalouden toimenpiteitä hiilensidontaan, esimerkiksi metsittämällä tai käyttämällä kerääjäkasveja maataloudessa.

Puheenjohtajamaa Ruotsi on toimittanut asiasta tausta-asiakirjan kysymyksineen (6703/23) ympäristöneuvoston kokousta 16.3.2023 varten.

Puheenjohtajan tausta-asiakirja (konekäännetty suomeksi)

Maapallon lämpötilan nousun rajoittaminen alle 1,5 asteen vaatii syviä, nopeita ja pitkäkestoisia päästövähennyksiä. Globaalien kasvihuonekaasupäästöjen tulee vähentyä voimakkaasti tulevina vuosikymmeninä. Samaan aikaan, pakollisten päästöjen vastapainoksi ja lopulta negatiivisten päästöjen aikaansaamiseksi ilmakehästä joudutaan sitomaan ja poistamaan kasvavia CO₂-määriä vuosittain. Globaalien nettomääräisten kasvihuonekaasupäästöjen saavuttamiseksi tarvitaan erilaisia hiilidioksidin poistumuotoja, jotka IPCC on tunnistanut keskeisiksi tekijöiksi useissa skenaarioissa, jotka rajoittavat ilmaston lämpenemisen 1,5 °C: een.

Eurooppalainen ilmastolaki luo puitteet päästöjen peruuttamattomalle ja asteittaiselle vähentämiselle sektoreittain sekä nielujen poistumien vahvistamiselle unionin ilmastoneutraaliuteen pääsemiseksi viimeistään vuonna 2050, minkä jälkeen pyritään negatiivisiin päästöihin. Skenaariot ilmastoneutraaliustavoitteen saavuttamiseksi osoittavat, että poistumia on tarpeen tehostaa merkittävästi unionissa sekä luonto- että teknologiaratkaisuilla noin 500 Mt: iin vuosittain vuoteen 2050 mennessä. Siksi hiilen poistuman merkityksen taloudessa ja unionin ilmastopolitiikassa odotetaan kasvavan. Nykypolitiikalla EU:n ei kuitenkaan katsota saavuttavan tällaisia määriä. Maankäyttöä, maankäytön muutosta ja metsätaloutta koskevan nykyisen asetuksen (LULUCF) muutosehdotuksessa, kun se virallisesti hyväksytään myöhemmin tänä vuonna, asetetaan uusi EU-tason nettopoistotavoite -310 milj. hiilidioksidiekvivalenttitonnia vuonna 2030 sekä sitovat kansalliset tavoitteet jäsenvaltioille. Lisäksi LULUCF-asetuksessa säädetään uusista säännöistä, joilla helpotetaan hiilensidontan tarkkaa seurantaa ja raportointia, mikä on tarpeen hiiliviljelyn jatkokehittämisen kannalta.

Ensimmäiset askeleet hiilensidontan integroimiseksi

Euroopan komissio antoi joulukuussa 2021 kestävää hiilikiertoa koskevan tiedonantonsa, jossa korostetaan kannustimien ja liiketoimintamallien luomista ekosysteemien luonnollisten hiilinielujen käytön lisäämiseksi ("hiiliviljely") sekä hiilidioksidin talteenoton, käytön, kuljetuksen ja varastoinnin sisämarkkinoiden kehittämistä. Tiedonannossa esitetään myös toiveita keskipitkän aikavälin päästövähennystavoitteille.

Euroopan komissio antoi 30.11.2022 ehdotuksensa asetukseksi unionin hiilipäästöjen sertifiointikehyksestä, jonka tavoitteena on helpottaa laadukkaiden hiilenpoistojen markkinoiden käyttöönottoa EU:ssa. Esitys koskee erilaisia hiilen poistumia, kuten hiiliviljelyä, tuotteiden hiilivarastoja ja pysyvää varastointia. Puitteiden tavoitteena on viime kädessä edelleen kannustaa ja nopeuttaa hiilen poistumien käyttöönottoa erityisesti mahdollistamalla lisätulovirtoja sekä lisäämällä luottamusta. Lisäksi edistetään hiilen poistuman ja siihen liittyvien yhteishyötyjen, kuten ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen, kiertotalouteen siirtymisen ja luonnon monimuotoisuuden välisiä synergioita. Tätä varten siinä esitetään neljä laatukriteeriä sekä kolmannen osapuolen suorittamaa varmennusta koskevat säännöt, mukaan lukien puitteet toteuttavien sertifiointijärjestelmien toimintaa koskevat säännöt. Komission ehdotuksen mukaan laatukriteerejä otetaan käyttöön delegoiduihin säädöksiin kehitettävillä sertifiointimenetelmillä. Nämä perustuvat asetuksessa asetettuihin neljään kriteeriin ja vähimmäiselementteihin, ja niitä kehitetään yhteistyössä muun muassa jäsenvaltioiden edustajista koostuvan asiantuntijaryhmän kanssa.

Teollisesta toiminnasta, kuten bioenergiaan perustuvasta hiilidioksidin talteenotosta (BECCS) ja ilmahiilen suorasta talteenotosta ja varastoinnista (DACCS), saatavan hiilidioksidin geologista varastointia päästökauppajärjestelmistä koskevien olemassa olevien seuranta- ja raportointisääntöjen sekä innovaatorahaston hankkeisiin sovellettavien menetelmien pohjalta. Hiiliviljelyn osalta komissio on kiinnittänyt huomiota synergioihin muun muassa LULUCF-asetuksen ja yhteisen maatalouspolitiikan kanssa sekä äskettäin ehdotettuun ennallistamislakiin. Hiilensidontatuotteiden osalta komissio on korostanut tarvetta lisätutkimukselle relevanttien tuoteluokkien ja menetelmien tunnistamiseksi.

Käsittelyn vaihe neuvostossa

Komissio esitteli ehdotuksen alustavasti Tsekin puheenjohtajakaudella 20.12.2022 järjestetyssä ympäristöneuvoston kokouksessa. Ympäristötyöryhmän keskustelut käynnistyivät helmikuussa Ruotsin puheenjohtajuuskaudella. Valtuuskunnat ovat tarkastelleet ehdotusta tähän mennessä pidetyissä kolmessa työryhmäkokouksessa, joissa on ollut mahdollisuus esittää selvityskysymyksiä ja alustavia kannanottoja.

Komissio on muun muassa korostanut kehyksen vapaaehtoisuutta ja tarvetta aloittaa hiilensidonnan skaalaaminen lähitulevaisuudessa unionin pitkän aikavälin ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Ehdotus on kuvattu seuranta-, raportointi- ja todentamistyökaluksi ja sellaisenaan ensiaskeleena kohti hiilensidonnan integroimista osaksi EU:n ilmastopoliittikkaa ja sen edelleen säätelemistä tulevassa ilmastotavoitteessa vuoteen 2040 ja sen jälkeen.

Keskusteltavat aiheet

Yleisesti tunnustetaan, että vaikka kasvihuonekaasupäästöjen nopea vähentäminen on ensisijaista, hiilen poistuminen on yhä tärkeämmässä roolissa siirryttäessä kohti ilmastoneutraaliutta. Jäsenvaltiot ovatkin tähän asti käydyissä keskusteluissa yleisesti ottaen pitäneet hyvänä aikomusta kannustaa edelleen hiilenpoistotoimiin ja pyrkiä yhtenäistämään niitä edelleen EU-tasolla. Osa jäsenvaltioista on myös korostanut päästövähennysten ensisijaisuuden tärkeyttä. Esityksen käsittely on vielä alkuvaiheessa, ja keskustelua monista asioista tarvitaan lisää. Valtuuskunnat ovat hakeneet lisäselvityksiä useisiin ehdotuksen keskeisiin elementteihin, kuten keskeisiin määritelmiin, lisäisyyteen ja menettelytapaan perustason asettamiseksi ja erityisten sertifiointimenetelmien luomiseksi.

Kysymyksiä on esitetty myös laatukriteerien, sertifiointijärjestelmien toiminnan ja kaksoislaskennan riskin osalta. Lisäksi muutamat valtuuskunnat ovat viherpesu-riskiin liittyviin huoliin liittyen kysyneet, pitäisikö kehyksessä syntyvien sertifiointien loppukäyttö jossain määrin näkyä ehdotetussa sääntelyssä. Lisäksi useat valtuuskunnat ovat tiedustelleet ehdotetun kehyksen suhdetta vastaaviin nykyisiin kansallisiin järjestelmiin sekä kansainvälisiin mekanismeihin ja prosesseihin.

Valtuuskunnat ovat nostaneet esille myös pysyvyyteen liittyviä kysymyksiä, kuten sertifiointien voimassaoloon, valvontaan ja vastuullisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Hiiliviljelyn osalta useat valtuuskunnat ovat tuoneet esiin tarpeen pohtia kansallisia erityispiirteitä, kuten ilmasto- ja maantieteellisiä olosuhteita eri puolilla unionia, ja varmistaa, että kehys säilyy myös pienemmille toimijoille ja maanomistajille saavutettavana. Myös jotkin valtuuskunnat ovat korostaneet tarvetta pitää hallinnollinen taakka kohtuullisena erityisesti yksittäisten toimijoiden osalta.

Kysymyksiä ministereille

Antaakseen eväitä asetusehdotuksen jatkotyölle puheenjohtajamaa pyytää ministereitä pohtimaan seuraavia kahta kysymystä:

Tulevina vuosikymmeninä hiilen poistuman odotetaan täydentävän entistä merkittävämmin päästövähennyksiä Pariisin ilmasopimuksen 1,5 asteen lämpötilatavoitteen ja unionin ilmastoneutraaliustavoitteen saavuttamiseksi viimeistään vuoteen 2050 mennessä. Ehdotuksella hiilidioksidin poistamisen sertifiointikehykseksi Euroopan unionilla on mahdollisuus antaa virikkeitä siihen, miten hiilen poistoa voidaan vastuullisesti integroida ilmastopolitiikan kehyksiin.

1. Miten sertifiointikehikko EU-tasolla voisi edesauttaa laadukkaan hiilen poistuman lisäämistä unionissa pitkän aikavälin päästövähennystoimien rinnalla?
2. Mitkä ovat mielestänne komission ehdotuksen keskeiset mahdollisuudet ja haasteet tässä tarkoituksessa? Onko erityisiä seikkoja, jotka vaativat lisäselvityksiä neuvottelujen eteenpäin viemiseksi?

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 191–193 artiklassa vahvistetaan ja määritetään EU:n toimivalta ilmastomuutoksen alalla. Asetusehdotuksen oikeusperustana on SEUT 192 artiklan 1 kohta: Euroopan parlamentti ja neuvosto päättävät tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen sekä talous- ja sosiaalikomiteaa ja alueiden komiteaa kuultuaan unionin toimista 191 artiklassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi. SEUT 191 artiklan mukaisesti Euroopan unioni edistää muun muassa seuraavien tavoitteiden saavuttamista: ympäristön laadun säilyttäminen, suojeleminen ja parantaminen; sellaisten toimenpiteiden edistäminen kansainvälisellä tasolla, joilla puututaan alueellisiin tai maailmanlaajuisiin ympäristöongelmiin, ja erityisesti ilmastomuutoksen torjuminen.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentissa ehdotuksen käsittelystä vastaa ympäristön, kansanterveyden ja elintarviketurvallisuuden valiokunta (ENVI). Mietinnön laatijana toimii Lidia Pereira (EPP).

Kansallinen valmistelu

Ympäristöjaosto 3.3.2023 (16.3. ympäristöneuvoston asiat)

Eduskuntakäsittely

U-kirjelmä 3.2.2023 (U 109/2023 vp)

Valiokuntien lausunnot: YmVL 53/2022 vp

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Kansallinen lainsäädäntö mukaan lukien Ahvenanmaan asema on kuvattu U-kirjelmässä.

Taloudelliset vaikutukset

Asetusehdotuksen taloudelliset ja muut vaikutukset on kuvattu U-kirjelmässä (U 109/2022 vp).

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

COM(2022) 672 final
ST 6703/23

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Johtava asiantuntija Lotta Heikkonen, maa- ja metsätalousministeriö, lotta.heikkonen@gov.fi, +358 2951 62074

VAHVA-tunnus

EU/1513/2022
Napsauta tähän ja kirjoita kukin tunnus omalle rivilleen

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite

Ympäristöministeriö

Perusmuistio

EU/1397/2022-YM-7

Kangas Ari

2.3.2023

Komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi yhdyskuntajätevesien käsittelystä (uudelleenlaadittu)

Kokous

Ympäristöneuvosto 16.3.2023

Eduskuntatunnus

U 120/2022 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Ympäristöneuvostossa 16.3.2023 on tarkoitus käydä periaatekeskustelu komission 26.10. 2022 antamasta ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi yhdyskuntajätevesien käsittelystä. Keskustelun pohjaksi puheenjohtaja on laatinut kaksi kysymystä. Ehdotus esiteltiin neuvoston ympäristötyöryhmässä 4.11.2022 ja ehdotuksen käsittely neuvoston ympäristötyöryhmässä alkoi 2.12.2022. Ehdotusta on käsitelty työryhmässä viisi kertaa.

Alustava Suomen kanta

Valtioneuvoston U-kirjelmän U 120/2022 vp mukaan:

Valtioneuvosto suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti komission ehdotukseen, jolla yhdyskuntajätevesidirektiiviä muutetaan vastaamaan nykyaikaa ja siten paremmin keskeisiä ympäristöpolitiikan tavoitteita. Erityisen tärkeinä valtioneuvosto pitää toimia, joilla hillitään ilmastonmuutosta ja edistetään vesistökuormituksen vähentämistä ja tuetaan kiertotaloutta.

Valtioneuvosto pitää asianmukaisena direktiivin soveltamisalan laajentamista koskemaan 1 000–2 000 asukasvastineluvun taajamia, jotka Suomessa ovat pääasiassa viemäröity vesihuoltolain perusteella ja joiden jätevesien käsittely on ympäristöluvanvaraista. Taajama-alueelta tulevien hulevesien ja viemärylivuotojen päästöjen vähentämiseksi ehdotettuja yhdyskuntajätevesien hallintasuunnitelmia valtioneuvosto pitää perusteltuna.

Valtioneuvosto suhtautuu varauksellisesti yhdyskuntajätevesien biologisen käsittelyn ja ravinteiden poiston vaatimustenmukaisuuden tarkasteluun edellytettävien näytteiden määrän merkittävään lisäämiseen suurten puhdistamojen osalta. Samoin valtioneuvosto suhtautuu varauksella yhdyskuntajätevesien typen poiston vaatimusten muutokseen, jossa valuma-alueella tapahtuvaa typen pidättymistä vesistöissä eikä typen biologisen poistoprosessin lämpötilasidonnaisuutta otettaisi huomioon.

Valtioneuvosto pitää perusteltuna vesien hyvän tilan saavuttamiseksi tehtävää mikroepäpuhtauksien poistoa yhdyskuntajätevesistä ja sen kustannusten kattamista laajennetun tuottajavastuun järjestelmällä. Ehdotettu riskiin perustuva tarkastelu mikroepäpuhtauksien poiston tarpeellisuudesta olisi kuitenkin syytä laajentaa kattamaan myös suuret puhdistamot, jotta toimenpiteet olisivat kustannustehokkaita ja oikeasuhtaisia. Ehdotuksen vaatimuksia on vielä arvioitava laajennetun tuottajavastuun järjestelmän toimeenpanokelpoisuuden kannalta sekä sen varmistamiseksi, etteivät järjestelmästä aiheutuva hallinnollinen taakka tai taloudelliset vaikutukset lääkeliikkeen ja kosmetiikkatuotteiden käyttäjille ja tuottajille sekä muille osapuolille muodostu kohtuuttomiksi.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian edistämistä. Yhdyskuntajätevedenpuhdistamosektorille asetettavaan sitovaan energianeutraalisuustavoitteeseen valtioneuvosto suhtautuu kuitenkin kriittisesti. Energianeutraaliustavoitteessa on tärkeää huomioida Suomen pohjoisten olosuhteiden vaikutus puhdistamoiden energiankulutukseen ja niiden potentiaaliin tuottaa uusiutuvaa energiaa. Jätevedenpuhdistamoilla tulee myös olla jatkossakin mahdollisuus toteuttaa ja ylläpitää varavoimajärjestelmiä riippumatta käytettävistä energialähteistä.

Pääasiallinen sisältö

Ehdotus on kuvattu kokonaisuudessaan U-kirjelmässä 120/2022 vp.

Keskeiset ehdotukset koskisivat soveltamisalan laajentamista, yhdyskuntajätevesien hallintasuunnitelmia, ravinteiden poistovaatimuksia, mikroepäpuhtauksien poistoa ja siihen liittyvää laajennettua tuottajavastuujärjestelmää sekä yhdyskuntajätevedenpuhdistamojen energianeutraaliustavoitteita. Lisäksi ehdotuksessa esitetään kansanterveysmuuttujien seuranta yhdyskuntajätevesistä, yhdyskuntajätevesien aiheuttamien riskien arviointia ja hallintaa, sanitaatiopalvelujen saatavuuden parantamista, uusia velvoitteita vaatimustenmukaisuuden tarkkailuun ja seurantaan sekä raportoinnin yksinkertaistamista.

Direktiivin soveltamisalaa laajennetaan niin, että se koskee kaikkia yli 1 000 asukasvastineluvun (avl) taajamia, kun nykyinen direktiivi koskee kaikkia yli 2 000 avl taajamia. Direktiivin piirissä oleville kiinteistökohtaisille jätevedenkäsittelyjärjestelmille kehitetään uusia standardeja ja jäsenvaltioiden on otettava käyttöön näiden järjestelmien tehokas valvonta.

Sadevesistä aiheutuvan kuormituksen vähentämiseksi jäsenvaltioiden on laadittava ja pantava täytäntöön kokonaisvaltaiset yhdyskuntajätevesien hallintasuunnitelmat kaikissa yli 100 000 avl taajamissa ja riskin arvioinnin perusteella yli 10 000 avl taajamissa. Etusijalle asetetaan ennaltaehkäisevät toimenpiteet, mukaan lukien luonnonmukaiset

menetelmät, sekä olemassa olevien keräys-, varastointi- ja käsittelyjärjestelmien optimointi hyödyntämällä paremmin selkeisiin standardeihin ja määritelmiin perustuvaa digitalisaatiota.

Ravinteiden päästöjä vähennetään edelleen typen ja fosforin päästöjen tiukemmilla raja-arvoilla. Näitä sovelletaan järjestelmällisesti kaikissa suurimmissa yli 100 000 avl puhdistamoissa, mutta myös kaikissa yli 10 000 avl puhdistamoissa rehevöitymiselle alttiilla alueilla.

Mikroepäpuhtauksille, joiden poisto edellyttää lisäkäsittelyä, vahvistetaan uudet poistovaatimukset. Niitä sovellettaisiin ensin kaikissa suurissa yli 100 000 avl puhdistamoissa ja sitten yli 10 000 avl puhdistamoissa ympäristö- ja terveysriskin arvioinnin perusteella. Lääke- ja kosmetiikkavalmisteille, jotka ovat pääasiallisia haitallisten mikroepäpuhtauksien lähteitä jätevedessä, otetaan käyttöön tuottajavastuujärjestelmä kattamaan mikroepäpuhtauksien poistosta aiheutuvat ylimääräiset käsittelykustannukset ja kannustamaan vähemmän haitallisten tuotteiden saattamista EU:n markkinoille.

Teollisuus- ja laitospöytäjätevesistä yhdyskuntajätevesiin tulevia päästöjä on seurattava ja jäljitettävä jäsenvaltioissa jo päästöjen synty lähteellä. Näin pyritään ehkäisemään vaikeasti käsiteltävien aineiden pääsyä puhdistamoille, millä lisätään lietteen ja käsitellyn veden uudelleenkäyttömahdollisuuksia sekä vähennetään riskejä sille, että ympäristöön johdetaan aineita, joita ei pystytä poistamaan käsittelyssä, tai että puhdistamoille aiheutuu toimintahäiriöitä.

Energianeutraaliuden tavoite asetetaan kansallisella tasolla kaikille yli 10 000 avl puhdistamoille toimialan parhaiden käytäntöjen mukaisesti. Tavoitteena on, että alan käyttämä energia vastaa alan uusiutuvista lähteistä tuotettua energiaa, minkä saavuttamista edistetään kaikilta yli 10 000 avl puhdistamoilta edellytettävillä energiakatselmuksilla.

Yhdyskuntajäteveden keräämisen ja käsittelyn seuranta ja raportointia parannetaan hyödyntämällä paremmin digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia. Jäsenvaltioiden terveys- ja jätevesiasioista vastaavien viranomaisten on yhteistyössä organisoitava keskeisten kansanterveyteen liittyvien muuttujien, kuten SARS-CoV-2-viruksen, esiintymistä koskeva seuranta. Toimialan hallinnoinnin parantamiseksi jätevesitoimijoita edellytetään tekemään seurantatuloksista läpinäkyviä avaintunnuksia ja asettamaan ne avoimesti saataville.

Puheenjohtajan kysymykset ympäristöneuvostossa käytävään keskusteluun:

3. Mikä on mielestänne ehdotukseen perustuva tarkoituksenmukainen tavoitetaso vastaamaan yhdyskuntalähteistä edelleen ympäristöön päätyvään kuormitukseen?
4. Onko mielestänne tarkoituksenmukaista sisällyttää laajennetun tuottajavastuun järjestelmä ja energianeutraaliustavoitteet yhdyskuntajätevesidirektiiviin?

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 192 artikla 1 kohta (ympäristö), tavalinen lainsäätämisyjärjestys

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentin vastuuvaiokunta on ENVI-vaiokunta. Raportoijana toimii Nils Torvalds (Renew Europe, FI). Parlamentin käsittelyaikataulusta ei vielä ole tietoa.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta kirjallinen menettely 9.-10.3.2023 (ympäristöneuvoston
16.3.2023 asiat)
EU(23) Ympäristöjaosto 3.3.2023

Komission ehdotus on esitelty ympäristöjaostossa (EU23) 9.11.2022.
U-kirjelmä on käsitelty ympäristöjaoston laajan kokoonpanon kirjallisessa menettelyssä
31.1.-3.2.2023.

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta kirjallinen menettely 10.3.2023 (ympäristöneuvoston 16.3.2023 asiat)

U-kirjelmä 120/2022 vp
YmVL 52/2022 vp

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Ehdotuksella olisi osin merkittäviä vaikutuksia Suomen lainsäädäntöön. Nykyisin voimassa olevan direktiivin vaatimukset on täytäntöön pantu kymmenellä säädöksellä, joista tärkeimpinä yhdyskuntajätevesiasetus (888/2006) ja ympäristönsuojelulaki (527/2014). Lisäksi komission ehdotuksessa on toistakymmentä uutta artiklaa, joiden täytäntöönpano edellyttää muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön. Vaikutukset lainsäädäntöön on kuvattu ehdotusta koskevassa U-kirjelmässä (U 120/2022 vp).

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 10 kohdan mukaan luonnon- ja ympäristönsuojelua koskevat asiat kuuluvat Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaan maakuntahallitus on antanut lausunnon komission ehdotuksesta 26.1.2023.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksen taloudelliset vaikutukset on esitelty U-kirjelmässä (U 120/2022 vp).

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

6698/2023

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

neuvotteleva virkamies Ari Kangas, YM, +358 295 250 340
erityisasiantuntija Milka Parviainen, YM, +358 295 250 037

VAHVA-tunnus

EU/1397/2022
Napsauta tähän ja kirjoita kukin tunnus omalle rivilleen

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite

Valtiovarainministeriö

Perusmuistio

EU/274/2023-VM-5

Liinamaa Armi

2.3.2023

Eurooppalaisen ohjausjakson viherryttäminen

Kokous

Ympäristöneuvosto 16.3.2023

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Ympäristöneuvoston kokouksessa käydään vuosittainen keskustelu eurooppalaisen ohjausjakson viherryttämisestä puheenjohtajamaa Ruotsin tausta-asiakirjan pohjalta.

Suomen kanta

Valtioneuvoston EU-selonteon mukaan EU:n vakaus- ja kasvusopimuksen säännöt on luotu hillitsemään riskiä jäsenvaltioiden ylivelkaantumiselle ja siten ennaltaehkäisemään osaltaan rahapoliittisen itsenäisyyden rapautumista. Jäsenvaltioiden talouspolitiikan koordinoinnissa eurooppalainen ohjausjakso on keskeinen. Eurooppalainen ohjausjakso on ensisijainen väline maiden välisten erojen tasaamiseksi, työllisyyden sekä sosiaalisen koheesion edistämiseksi ja euroalueen vakauden ylläpitämiseksi.

Suomi tukee YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden (Agenda 2030) huomioimista osana eurooppalaista ohjausjaksoa ja pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan ohjausjakson toiminnan tasapainoiseen kehittämiseen niin, että se lähtökohtaisesti keskittyy talouspolitiikan koordinaatioon, mutta huomioi paremmin taloudellisten, sosiaalisten, työllisyys- ja ympäristö-toimenpiteiden ja -politiikkojen vaikutukset toisiinsa sekä edistää ekologista jälleerakentamista. Osana talouspolitiikan ohjausjaksoon liittyvää valmistelua käydään tiivistä vuoropuhelua eri tahojen, kuten työmarkkinaosapuolten ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Prosessi ei kuitenkaan saisi kokonaisuutena ylikuormittaa.

Suomi toteaa, että erilaisten julkisten tukien arvioinnilla, sääntelyllä, verotuksen ympäristöohjauksella ja muulla ohjauksella voidaan osaltaan edistää jäsenvaltioissa vihreää siirtymää. Ratkaisut ovat jäsenvaltioilla, mutta vuoropuhelun käyminen parhaista käytännöistä ja arvioinneista on hyödyllistä. Onnistumisen kannalta keskeistä ovat myös riittävät vaikutusarvioinnit ja toimien kustannustehokas ja vaikuttava kohdentaminen ja toteuttaminen. Suomi on vuodesta 2018 alkaen sisällyttänyt kestäväen kehityksen osaksi kansallisen talousarvioesityksen valmistelua.

Pääasiallinen sisältö

Ympäristöneuvoston kokouksessa käydään vuosittainen keskustelu eurooppalaisen ohjausjakson viherryttämisestä Ruotsin tausta-asiakirjan pohjalta.

Puheenjohtajamaan tausta-asiakirjassa todetaan, että eurooppalaisesta ohjausjaksosta on tullut keskeinen viitekehys 1) jäsenvaltioiden fiskaalista, taloudellista sekä työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaa koskeville keskusteluille ja arvioinneille sekä 2) makrotaloudellisen vakauden ja kasvun kehittymisessä. Euroopan vihreän kehityksen ohjelman myötä ohjausjakso on laajentunut kattamaan myös vihreän siirtymän. Lisäksi kestäväen kehityksen tavoitteita on asteittain sisällytetty osaksi ohjausjaksoa, minkä ohella maakohtaiset suositukset täydentävät elpymis- ja palautumissuunnitelmia.

Tausta-asiakirjan mukaan kilpailukykyisten kestävyystavoitteiden ja viimeaikaisen kriisin selättämiseksi on mahdollisuus kehittää ohjausjakson ympäristökestävyyden sosio-ekonomisia hyötyjä, joista mainitaan erityisesti poikkihallinnollisten taloudellisten mahdollistajien kehittäminen. Nämä mahdollistajat voivat kiihdyttää keskeisten kulutus- ja tuotantojärjestelmien siirtymää esimerkiksi energian, liikenteen tai ruoantuotannon saralla. Nämä systemiset muutokset ovat keskeisessä roolissa tarkasteltaessa luonnonvarojen ehtymisen, ilmansaasteiden, maaperän ja veden sekä luontokadon kaltaisiin haasteisiin vastaamiseksi. Ne voivat myös edistää taloudellista kasvua, parantaa kilpailukykyä sekä EU-kansalaisten sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointia.

Puheenjohtajan tausta-asiakirjassa tuodaan esiin, että näitä poikkihallinnollisia taloudellisia mahdollistajia voitaisiin vahvistaa seuraavin keinoin:

5. Vihreän budjetoinnin edistäminen yhteistyössä oikeiden julkisia ja yksityisiä investointeja edistävien politiikkainvestointien kanssa varmistaen samalla, että ympäristövaikutukset on arvioitu kustannustehokkaalla tavalla.
6. Ympäristölle haitallisten tukien vähentäminen. Arvion mukaan tukien asteittaisella vähentämisellä voitaisiin saavuttaa vuosittain 200-300 mrd. euron säästöt. Lähestymistapa voisi olla kaksivaiheinen siten, että ensimmäisessä vaiheessa kaikissa jäsenvaltioissa arvioidaan ympäristölle haitalliset tuet, minkä jälkeen priorisoidaan uudelleensuunnattavat tuet, joiden avulla toteutetaan Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa tavoitteena ilmaston neutraalius sekä huomioidaan lyhyellä aikavälillä ruoka- ja energiaturva sekä kohtuulliset hinnat. Euroopan komissio on julkaissut työkalun ja muodostanut asiantuntijaryhmän, jonka avulla tuetaan jäsenvaltioita tunnistamaan ympäristölle haitallisia tukia.

Tausta-asiakirjan mukaan vuoden 2023 vuotuinen kasvustrategia / selvitys tarjoaa hyvän pohjan, jolle voidaan rakentaa poikkihallinnollisia mahdollistajia. Toisaalta useat tarpeelliset toimenpiteet ovat jäsenvaltioiden toimivallassa tai tarvitsevat kansallisen ja paikallisen toimintaympäristön ymmärtämistä. Jäsenvaltioiden näkemyksiä olisi hyvä kuulla siitä, kuinka tämä voitaisiin tehdä ohjausjakson viherryttämisen yhteydessä.

Puheenjohtajamaan tausta-asiakirjassa esitetty kysymys ministereille on:

7. *Onko yllä mainittujen taloudellisten mahdollistajien lisäksi muita sellaisia mahdollistajia, jotka olisivat keskeisiä nopeuttamaan systeemistä muutosta eurooppalaisen ohjausjakson viitekehksessä?*

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

-

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

Valtiovarainministeriö
Ympäristöjaosto (EU 23) 3.3.2023
EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely, 9.-10.3.2023 (ympäristöneuvoston asiat)

Eduskuntakäsittely

SuV kirjallinen menettely 10.3.2020 (ympäristöneuvoston asiat)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

6679/23

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VM/BO budjettineuvos Armi Liinamaa, +358 295 530 038

VAHVA-tunnus

EU/274/2023

Liitteet

Napsauta tähän ja kirjoita liitteet